

UOT 81.

Gülzarə Qurbanova

Azərbaycan Dillər Universitetinin dissertantı

Mirzoyeva_86@mail.ru

İNGİLİS DİLİNİN AMERİKAN VARIANTINDA HƏRBİ SLƏNQLƏR

Açar sözlər: *slənq, dilçilik, hərbi, semantik, məna.*

Key words: *slang, linguistics, military, semantic, meaning.*

Ключевые слова: *сленг, языкознание, военный, семантика, значение.*

Kommunikativ funksiya dilin əsas funksiyalarından biridir. Bu isə o deməkdir ki, dil sosial varlıqdır, dil cəmiyyətdən kənarında mövcud ola və inkişaf edə bilməz. Dilin sosial mahiyyəti onun sosial mühitin təsiri ilə diferensiallaşmasını, dildəki fərqləri müəyyən edir. Dilin və cəmiyyətin qarşılıqlı əlaqəsi problemi dilin müxtəlif sosial təbəqələrdə və peşə qruplarında funksiyasını öyrənilmədən həll edilə bilməz.

Məlumdur ki, ingilis dilçiliyində XIX əsrin əvvəllərində yaranan “slənq” termini dilin lüğət tərkibinin ədəbi dil normalarına cavab verməyən dil vahidlərini bildirmək üçün istifadə olunurdu. Baxmayaraq ki, müxtəlif dilçilik məktəblərinin nümayəndələri bu termini araşdırsalar da, bu terminin etimologiyası hələ də mübahisəli olaraq qalır. Bir sıra dilçilər slənqi nitq forması kimi müəyyən edir və slənq kimi bir kateqoriyanın mövcudluğunu qəbul edir. Digər bir qrup dilçi isə slənqin mövcudluğunu inkar edir və slənqləri müxtəlif leksik və semantik kateqoriyalara aid edirlər. Slənqin başlıca xüsusiyyətləri nə qarşı yanaşmalarda fərqlənir. Dilçi İ.V.Arnold əsasən slənqin leksik xüsusiyyətlərini araşdırırdı [3]. Rus dilçisi M.M.Makovskiy slənqlərin nəinki leksik xüsusiyyətlərini, həmçinin onların qrammatk və fonetik xüsusiyyətlərinin araşdırılmasının vacibliyini qeyd edirdi. “Slənq” – ədəbi dildən kənar olan, ekspressiv və emosional konnotasiyalara malik leksik laydır [6]. E.Partric qeyd edirdi ki, hərbi slənqlərə ilk dəfə 1788-ci ildə F.Qrosun vulqar dilin klassik lüğəti “A classical Dictionary of the Vulgar Tongue” adlı lüğətində rast gəlinmişdir. Bu lüğətin 3-cü nəşrində təxminən 70 slənq işlənib. E.Partricin “Slang Today and Yesterday” əsəri işıq üzü görməzdən əvvəl hərbi slənqlər danışıq dilinin izahlı lüğətində işlənirdilər. E.Partric öz monoqrafiyasında bəzi slənqlərin mənalarını özü şərh etmiş, dənizçi və hərbi slənqləri arasındakı bəzi fərqləri göstərmişdir. E.Partricin monoqrafiyası xarici dilçilikdə hərbi slənqlər araşdırılan yeganə tədqiqat işidir [10].

Azərbaycan dilçiliyində nəinki hərbi slənqlər, heç slənq anlayışı araşdırılmamışdır. Xarici dilçilərdən hərbi slənqləri araşdıran alim Q.A.Sudzilovski olmuşdur. Q.A.Sudzilovski ingilis dilində hərbi slənqlərin mövcudluğunu qeyd edir və slənq terminini aşağıdakı kimi müəyyən edir: “Slənqlər ABŞ və İngiltərə silahlı qüvvələrində hərbi anlayışları ifadə edən söz və ifadələrdi”. Dilçi alim tərəfindən slənqlər toplanmış və tərcümə olunmuş, lakin onların areal fərqləri göstərilməmiş, leksik-semantik xüsusiyyətləri müəyyən olunmamışdır [7].

A.D.Şveyser “ABŞ-də müasir ingilis dilinin oçerki” adlı əsərində hərbi slənqləri “xüsusi slənqlər” qrupuna aid edir. Dilçi alim hesab edir ki, hərbi slənqlərin əksəriyyəti hərbi terminlərin emosional-çalarlı ekvivalentləridir. Eyni zamanda, onun fikrincə, jarqon və slənqizmlər hərbi həyatın bütün aspektlərini əks etdirdiyi üçün rəsmi qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş terminologiyadan daha geniş konseptual sferanı əhatə edir [9].

Beləliklə, bu tədqiqat işində slənq dedikdə hərbi məişətini və realilərini ifadə edən, emosional çalara malik olan, əsasən hərbi sahədə istifadə olunan, lakin məxfilik məqsədilə deyil, ekspressiv funksiya üçün istifadə olunan və bütün dil daşıyıcıları tərəfindən başa düşülən leksik vahidlər başa düşülür. Slənqlər, həmçinin dil daşıyıcıları toplusunun həyat tərzini əks etdirir. Dilçi E.M.Bereqovskiy slənqin aşağıdakı leksik-semantik qruplarını müəyyənləşdirir: [5]

- 1) İnsanlar arasındakı münasibət
- 2) Fiziki fəaliyyət
- 3) Maraqlar
- 4) İnsan və onu əhatə edən aləm
- 5) İntelektual fəaliyyət

Bu leksik-semantik qruplar həmçinin hərbi slənqlərə də şamil olunur. Göstərilən hərbi slənqlərin leksik-semantik qruplarını altqruplara bölmək mümkündür. Beləliklə, I qrup aşağıdakı yarımqruplara bölünür:

– İnsanlar arasındakı gündəlik münasibətlər (məsələn, *apple polisher* – “yaltaq”, *Chief of Staff* “zabitin həyat yoldaşı”, *chow hound* “çavuş”, *Army brat* “hərbi qulluqçunun övladı”, *bat the breeze* “söhbət etmək”, *to blind* “söymək”, *pard* “yoldaş” və s.)

– Rütbə və vəzifəsindən asılı olaraq müxtəlif kateqoriyalı hərbi qulluqçular arasındakı münasibətlər (məsələn, *area bird* “nizamlı”, *boot* “yeniyəmə”, *zebra* “çavuş”, *top kick* “birinci çavuş”, *chicken* “polkovnik”, *Jack Tar* “dənizçi”, *approach march* “rəisə yaxınlaşmaq” və s.)

– Müxtəlif dövlətlərin hərbi qulluqçuları arasında münasibətlər (məsələn, *Itie* “italyalı əsgər”, *Anzac*, *digger* “avstraliyalı əsgər”, *Jap* “yaponiyalı əsgər” və s.)

İkinci qrupa aşağıdakı yarımqrupları aid etmək olar:

– Gündəlik xidmət zamanı fəaliyyət (məsələn, *to dhobie* “yumaq”, *to police the barracks* “kazarmada təmizlik işləri görmək”, *to barbarize* “tə-mizləmək” və s.)

– Döyüş əməliyyatları zamanı fəaliyyət (məsələn, *to dirt* “xəndəkdə uzanmaq”, *dingaling* “hərbi əsirin sorğu-sual olunması”, *to go over the top* “hücuna keçmək”, *to get one* “yaralanmaq” və s.)

– Təlimlər zamanı fəaliyyət (məsələn, *battle inoculation* “döyüş şəraitinə yaxın şəraitdə təlim” *antics* “taktiki təlimlər” və s.)

Üçüncü leksik-semantik qrup olan “Maraqlar” qrupunu “Asudə vaxt” da adlandırmaq olar. Bu qrupa aid olan slənglər bunlardır: *dicky leave* “icazəsiz işdən qalmaq” *dicky run* “qısamüddətli ixtisarlar” *anchor chain liberty* “icazəsiz məzuniyyət”, *barrage* “içki məclisi” və s.

Sonuncu qrupa aşağıdakı yarımqruplar aiddir:

– yemək (məsələn, *ink* “kofe”, *Java* “kofe”, *army biscuit* “quru çörək”, *big juice* “spirt”, *bare navy* “ət konservi”, *chop* “yemək” və s.)

– yemək (məsələn, *ammos* “piyada çəkmələri”, *basin hat* “baş geyimi”, *dinks* “uniforma”, *Long Johns* “şalvar” və s.)

– silah-sursat və hərbi texnika (məsələn, *chopper* “vertolyot”, *egg* “mina”, *equalizer* “silah”, *rat tap* “sualtı qayıq”, *grease box* “tank” və s.)

– sağlamlıq vəziyyəti (məsələn, *basket case* “ağır yaralı”, *to be on a puny list* “xəstəxana qeydiyyatında olmaq”, *chopped* “öldürülmüş” və s.)

– əhval-ruhiyyə, psixoloji vəziyyət (məsələn, *esprit de dog face* “sınavı əsgərin əhval-ruhiyyəsi”, *fantod* “həyəcanlı zabit”, *cheerful but subdued* “yüksək əhval-ruhiyyəli, lakin məyus” və s.)

– bədən hissələri (məsələn, *bean* “baş”, *landing gear* “ayaqlar” və s.)

Hərbi slənglərin yuxarıda qeyd olunan leksik-semantik qruplarını iş-lənmə sferasına görə bu cür də qruplaşdırmaq mümkündür: *Military*, *Aviation*, *Navy*.

Military slang adlanan qrupa piyada qoşunlarına (məsələn, *tommy gun* “avtomat”, *chatterbox* “pulemyot”, *suicide ditch* “ön xəndək”), zirehli qo-şuna (məsələn, *gasoline cowboy* “tankçı”, *creeper* “tank”, *rat race* “təqib”, *gear-happy driver* “cəsarətli sürücü” və s.), signal qoşunlarına (məsələn, *blower horn* “telefon”, *ham* “radio operatoru”, *to decode* “izah etmək” və s.) aid olan slənglər aiddir. Qərargahda bu slənglər işlədilir: *File 13* “zibil səbəti”, *piano* “yazı maşını”

Kangaroo landing “sərt eniş”, *hot can* “reaktiv təyyarə”, *to hit the silk* “paraşütlə hoppanmaq” və s. slənglər *Aviation slang* adlanan qrupa aid olunur.

Hərbi Dəniz Qüvvələrinin lüğət tərkibinə bu hərbi qüvvələri ilə əlaqəli olan bir sıra söz və ifadələr aiddir: *to get into the drink* “suya düşmək”, *hook* “lövbər”, *pig boat* “sualtı qayıq”, *tin can* “eskadron dağıdıcısı” və s.

Hərbi slənqlərin tərkibi tez-tez dəyişir, əsasən I və II Dünya Mühari-bələri dövründə hərbi slənqlərin tərkibi zənginləşmişdir. Hərbi slənqlərin tərkibi sözdüzəltmə və alınma sözlərin hesabına genişlənir. Sözdüzəltmə yo-lu ilə yaranan slənqlər iki qrupa ayrılır:

-Leksik-semantik yolla yaranan slənqlər;

-Affikslər, qısaltma, konversiya vasitəsilə yaranan slənqlər.

Qeyd etmək lazımdır ki, mənaların köçürülməsi ilə yaranan hərbi slənqləri başa düşmək nisbətən çətin olur, çünki mənaları köçürülən leksik vahidlər arasındakı assosiasiyaları anlamaq çətinləşir.

Hərbi slənqlərin çox hissəsi iki sözün birləşməsi yolu ilə yaranır. Af-fiksasiya da yeni slənqlərin yaranmasında mühüm rol oynayır. Əksər düzəlt-mə slənqlər “er” şəkilçisi ilə yaranır: *flamer*, *sundowner*, *two striper* və s.

Bəzi hərbi slənqlər var ki, onlar qısaltma yolu ilə yaranan slənqlərdir: *helo*, *copter*, *serge*, *lieut*, *bumph* və s.

Sözlərin təkrar olunması yolu ilə yaranan slənqlər bunlardır: *haba-haba*, *buddy-buddy*, *copper-dropper*, *boom-boom* və s.

Konversiya hərbi slənqlərin yaranmasında ikinci dərəcəli vasitədir. Məsələn, Purple Heart (ABŞ-da yaralılara verilən medal) slənqi “*yarala-maq*” mənasında feil kimi , AWOL (Absent without leave) “*icazəsiz iştirak etməmək*” mənasında işlənir.

Hərbçilər xarici ölkələrdə olan zaman bir çox söz və ifadələri mənimsə-yirlər və bu yolla yaranan slənqlər hərbi slənqlərin tərkibində geniş yer tutur.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Abdullayev, Ə.Ə. Koqnitiv dilçiliyin əsasları / Ə.Ə.Abdullayev. Bakı, 2006, 226 s.
2. Vəliyeva N. Qloballaşan dünyada multikulturalizm şəraitində dilin inkişafı. B., 2017, 479 s.
3. Арнольд, И.В. Стилистика современного английского языка: учеб. пособие / И.В.Арнольд. – Москва: ФЛИНТА: Наука, – 2010. – 376 с.
4. Гальперин, И.Р. Стилистика английского языка / И.Р.Гальперин. – Москва: URSS, – 2010. – 333 с.
5. Береговская Э.М. Молодежный сленг: формирование и функционирование// Вопросы языкознания. 1996. №3. С.32-41
6. Маковский М.М. Языковая сущность сленга//Иностранные языки в школе.1962.№4. С. 102-113.

7. Судзиловский, Г.А. Сленг – что это такое? Английская просторечная военная лексика / Г.А.Судзиловский. - Москва: Воениздат, – 1973. – 182 с,
8. Хомяков, В.А. Три лекции о сленге: учебное пособие / В.А.Хомяков. – Вологда: Вологодского педагогического института, – 1970. – 64 с.
9. Швейцер, А.Д. Очерк современного английского языка в США. М.: Высшая школа, – 1963. – 215с
10. Partridge, E. Slang to-Day and yesterday / E.Partridge. – London: Routledge & Kegan, – 1950. – 476 p.

Gulnara Gurbanova

Summary
Military slang in American English

The article discusses the lexical and semantic features of military slang in American English. The concepts of slang and military slang in modern linguistics are also studied. Ways to increase the sources of American military slang are being identified. Findings show that according to the lexical-semantic features of military slang, it is divided into groups and subgroups. Also, the examples of military slangs belonging to each group are shown.

Гульнара Гурбанова

Резюме
Военный сленг в американской версии английского языка

В статье рассматриваются лексико-семантические особенности военного сленга в американском варианте английского языка. Также исследуются понятия сленга и военного сленга в современной лингвистике. Выявляются пути увеличения источников американского военного сленга. По лексико-семантическим признакам военный сленг разделен на группы и подгруппы. Также приведены примеры военного сленга, принадлежащие к каждой группе.

Rəyüci: fil.f.d. Ş.Qocayeva

Redaksiyaya daxil olma: 15.10.2021

Təkrar işlənməyə göndərilmə: 14.10.2021

Çapa qəbul olunma: 19.11.2021